

Rus Ressam Gavriila Sergejev'in İstanbul Manzaraları

Russian Masterpiece Gavriila Sergejev's İstanbul Landscape Paintings

*Kemal İbrahimzade**

Özet

18. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu Rusya'nın siyasi hayatında önemli bir rol oynamış; ancak bununla kalmayıp aynı zamanda Rus sanatını ve edebiyatını da etkilemiştir. Bugün Rusya'daki müze, arşiv ve kütüphanelerde bulunan birçok eser, Rus sanatçıların gözünden Türkiye'yi anlatmaktadır. Bu sanatçılardan biri de Türkiye'de ve hatta kendi ülkesinde yakın zamana kadar fazla tanınmayan Gavriila Sergejev'dir. 18. yüzyılda Avrupa'dan Osmanlı başkentine gelen ve elçiliklerde görev yapan sanatçılar gibi, o da, 1793 yılında Rus Elçisi Kutuzov'un himayesinde İstanbul'a gelmiştir. Manzara ressamı olarak tanınan Sergejev, İstanbul'u anlatan birçok suluboya ve çizim yapmıştır. Ressamın bazı eserleri dönemin sanatçıları tarafından tekrarlanmış ve gravür haline getirilmiştir. Günümüze ulaşan bu eserler, sadece sanatsal nitelik taşımakla kalmayıp, aynı zamanda belge değerine sahiptir. Sergejev'in sanat tarihi kapsamında incelenen eserleri, 18. yüzyıl sonu Osmanlı başkentinde çalışan yabancı ressam ve Rus Oryantalist sanatçılar hakkında yeni bilgiler sunacak niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Rus Oryantalist ressamlar, Gavriila Sergejev, Osmanlı başkenti

Abstract

Today many works of art, in museums, archives and libraries in Russia, reflects Turkey from the Russian artists point of view of. One of these artists is Gavriila Sergejev who is not much known not only in Turkey but even in his own country as well. Sergejev, who came to İstanbul, the Ottoman capital, in 1793 under the protection of Russian Ambassador Kutuzov and who was also known as a landscape painter, drew

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü
Taşluçiftlik Kampüsü Merkez Tokat TÜRKİYE.

several water colour paints and pictures portraying İstanbul. Sergeyev's pictures, analysed in the context of art history, give valuable information about painters working as expatriates in Ottoman capital and Russian orientalist artists.

Keywords: Russian orientalist Artists, Gavril Sergeyev, Ottoman capital

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda 17. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan ve 18. yüzyılda güçlenen Avrupa etkisi 19. yüzyıl başlarında Türk sanat kültürünü derinden etkilemiştir. Ancak bu tek yönlü bir etki olmayıp, belki de bundan fazla Batı kültür ve sanatında da kendini hissettirmiştir.

Osmanlı sanatında Batılılaşma olgusu bizzat Sultan tarafından davet edilen Batılı sanatçıların faaliyetleriyle başlamış; birçok mimar, ressam, dekoratör Osmanlı başkenti ve İmparatorluğun pek çok yerinde yaşamış ve çalışmıştır. Öte yandan, erken tarihlerden itibaren çeşitli elçilerin himayesinde Türkiye'ye gelen ressamlar da bulunmaktadır. Bunlardan biri 1793'de Rusya Elçisi M. İ. Kutuzov'a¹ eşlik ederek Türkiye'ye gelen Rus ressam Gavril Sergeyev'dir (1770–1816).²

Gavril Sergeyev'in Yaşam Öyküsü

Subay ve askeri topograf olan Gavril Sergeyev, kaynaklarda çok az rastlanan bir isimdir. Öyle ki yakın zamana kadar yaşamı ve sanatı hakkında bilgi bulunmamaktaydı. Örneğin, Rus sanat tarihçisi S. Ernst 1914'te kaleme aldığı "Y. G. Şvarts Koleksiyonunda Rus Ressamların Çizimleri" adlı makalesinde,

¹ Rus komutanı, diplomat ve feldmareşal Mihail İrionoviç Kutuzov (1745-1813) Petersburg'ta doğmuş, Rus-Türk savaşlarına katılmıştır. II. Katerina Türkiye'de Fransız etkisinin yerini almak ve Türkiye'yi devrimci Fransa ile mücadele eden Avrupa ülkeleri ile ittifaka temayül ettirmek amacıyla 1793'de Kutuzov'u fevkalade Rus Büyük Elçi olarak İstanbul'a tayin etmiştir. 5 Haziran'da Rusya topraklarına girmiş olan Osmanlı Büyükelçisi Mustafa Paşa ile aynı gün Kutuzov da Türkiye topraklarına girmiştir. İstanbul'a gelen Rus elçi, erkân-ı şatafatı ile herkesi şaşırtmıştır. 12 Kasım'da Sultan III. Selim tarafından kabul edilen Kutuzov davette sultanın annesini ve yüksek onur sahibi kişileri kendine hayran bırakmıştır. Görüşmeler Rusya için başarı ile tamamlanmış; Kutuzov diplomatik yeteneklerini ortaya koyarak İstanbul'da Rusya için bir dizi dış politik ve ticari üstünlük sağlamıştır. *Русский Биографический Словарь: Князь-Кюхельбекер М.*, 1995, c. 639–640. (*Rus Biyografi Sözlüğü*, Moskova 1995, s. 639-640.)

² Ю Миллер, *Искусство Турции*, Л.-М. Искусство, 1965. (Miller, Y. *Türk Sanatı*, L.-M. İskusstvo, 1965.), s. 93.

Sergeyev'in bir suluboya çalışması üzerine şunları yazmıştır: "Maalesef ressamın soyadı dışında ne yaşamı ne de başka eserleri hakkında bilgimiz yoktur".³

Sergeyev'in yaşamı ve sanatı 1950'de K. Grigoryan ve A. Fedotov-Davidov tarafından incelenmiştir. Uzun bir aradan sonra 1995'te N. Dmitriyeva "Rusya Devlet Askeri Tarihi Arşivi'ndeki Sergeyev'in Albümü" konulu makalesinde ressamın özgeçmişine daha geniş yer vermiştir. O. Kaparulina ise, 2003'de yazdığı "Sergeyev'in Rus Müzesi'ndeki Çizimleri ve Suluboyaları" adlı makalesine, bazı arşiv belgelerine dayanarak, yeni bilgiler ilave etmiştir.

Bütün bu kaynaklara dayanarak Sergeyev'in askeri bir okulda topografya eğitimi aldığı ve resim konusunda ilk bilgilerini burada edindiği söylenebilir. Ayrıca ilk çalışmalarının Kırım ile bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra Rus-Türk savaşı sırasında Moldova'ya gönderilmiş ve 1793'te Rusya Elçisi M. İ. Kutuzov'a eşlik ederek İstanbul'a gelmiştir. Osmanlı şehirleri ve özellikle İstanbul manzaraları Sergeyev'in bilinen en erken çalışmalarından sayılmaktadır.

Gavrila Sergeyev'in Rusya Devlet Müzesi'nde Bulunan Eserleri

18. yüzyılın sonunda hazırlanan ve İstanbul ile Boğaziçi yaşamı için aynı zamanda belgesel önem taşıyan Gavrila Sergeyev'in resimlerinin büyük bir bölümü Rusya Devlet Müzesi koleksiyonunda bulunmaktadır. Bu eserlerden yalnızca üçü müzenin sergi katalogunda yer almıştır.⁴

Sergeyev eserlerinde, tıpkı Batılı sanatçılar gibi, bir Doğu ülkesinde olmanın ayrıcalıklarını göstermeye çalışmıştır. İstanbul'un panoramik manzaralarını ve Doğu giysileri içindeki figürleri, kendine has bir üslupla betimlemiştir. Sanatçı ayrıca, kentin başlıca semtlerini ve aralarında çeşme ile camilerin de bulunduğu anıtlarını ayrıntılı bir biçimde resmetmiştir.

Bu resimler arasında ilki, 1793 tarihli *İstanbul, Ayasofya'nın İç Görüntüsü* adlı çalışmadır (Resim 1). Batılılar için son derece çekici gelen cami iç mekânlarının, Rus sanatçı Sergeyev için de aynı çekiciliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. İçinde küçük kalmış figürlerle yapının anıtsallığı vurgulanmıştır. Sanatçı ön plana ibadet etmekte olan kadın figürlerini yerleştirmiştir. Resim Fossati Kardeşler'in 19. yüzyıl ortalarında Ayasofya'da gerçekleştirdikleri geniş çaplı restorasyonun öncesini göstermesi açısından, belgesel bir değer taşımaktadır.

³ Ольга Капарулина, *Рисунки и акварели Г.С. Сергеева в Русском музее*, Страницы истории отечественного искусства / Гос. Русский музей, XVIII-XX век, Сборник научных трудов, СПб., Вып. IX, 2003, с. 146-155 (Kaparulina, Olga, *Rus Müzesindeki G. S. Sergeyev'in Desen ve Suluboyaları*, 2003, s. 146-155.), s. 146.

⁴ Е. Гаврилова-А. Максимова, "Вводные статьи Рисунки и акварели в России: Восемнадцатый век", СПб., Каталог выставки в Госуд. Русском музее, 2005 (Gavrilova E. ve Maksimova A., "18. Yüzyıl Rusya'da Çizimler ve Suluboyalar", *Rusya Devlet Müzesi Sergi Katalogu*. St. Petersburg 2005.), s. 3.

İkinci resim 1794–1795 yılları arasında yapılmış olan *İstanbul, Saray, Ayasofya, Prens Adaları ve Olimp Dağlarının (Uludağ) Manzarası*'dır (Resim 2). Resim, Batılı sanatçıların kenti izlemek için sık sık gittikleri Tophane'nin üstündeki Pera sirtlarında çalışılmıştır.⁵ Ön planda sağda Pera mezarlığının bir bölümü, birkaç Doğulu figür, hemen aşağıda Tophane ve Kılıç Ali Paşa Camii gösterilmiş, geriye doğru kalyon ve yelkenlilerin yer aldığı Marmara Denizi, Sarayburnu ve camilerin vurgulandığı bir İstanbul manzarası gösterilmiştir. En arkada ise belli belirsiz olarak Uludağ'ın silueti sezilmektedir.

Üçüncü resim 1795'de yapılmış olan *Tatlı Sularda Eyüp Türbesinden Körfez Akıntısı Boyunca Saraya Doğru İstanbul Manzarası* adlı çalışmadır (Resim 3). Resimde sağda Barok bir çeşme, onun hemen önünde köprüye benzeyen bir yapı görülmektedir. Kadın ve erkeklerden oluşan Doğulu figürler, arkada Topkapı Sarayı ve kentin belli başlı camilerinin vurgulandığı bir İstanbul görüntüsü, geriye doğru solda Kız Kulesi ve Üsküdar gösterilmiştir.

Katalogda yayınlanan Sergeev'in suluboya resimleri, sanatçının ele aldığı konular, kişisel üslubu ve dönemin sanatsal üslubu hakkında fikir vermektedir. Eserlerin adları ressam tarafından çalışmalarının arka yüzüne not edilmiştir.

Söz konusu kataloga giren üç suluboya dışında Rusya Devlet Müzesi koleksiyonunda Sergeev'in doksana yakın çizim ve resim çalışması bulunmaktadır. Bunların bir kısmı küçük krokiler olup eskiz niteliği taşımaktadır.⁶

Reimers Albümü

Sergeev'in Türk konulu çalışmaları büyük rağbet görmüş; hatta dönemin sanatçıları tarafından tekrarlanmış ve gravür haline getirilmiştir. Örneğin, 1793'te yayınlanan Heinrich von Reimers'in Kutuzov'un elçiliğini anlatan *Reise ... an die Othomanische Pforte ins Jahr 1793* adlı kitap için sanatçının resimlerinden esinlenilerek gravürler yapılmıştır. Reimers'in kitabında yer alan görüntüler sanatçının Rusya Devlet Müzesi'nde bulunan suluboya resimleriyle benzerlik göstermektedir.

⁵ Necla Arslan Sevin, *Gravürlerde Yaşayan Osmanlı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 58.

⁶ Petersburg Devlet Rus Müzesi'nde bulunan söz konusu eserlerin incelenmesi çalışma olarak devam etmektedir.

⁷ Türkiye seyahatini anlatan bu kitap 1803'de Petersburg'da yayınlanmıştır. Heinrich von Reimers, *Reise der Russisch-Kaiserlichen ausserordentlichen Gesandtschaft an die Othomanische Pforte im Jahr 1793: Drei Theile vertrauter Briefe eines Ehstländers an einen seiner Freunde in Reval*, Mit Kupfern und einer Karte. St. Petersburg, gedruckt in der Schnoorschen Buchdruckerei, 1803.

Petersburg Rus Milli Kütüphanesi'nde bulunan ve Heinrich von Reimers⁸ tarafından Almanca olarak hazırlanan *Reise der Russisch-Kaiserlichen Ausserordentlichen Gesandtschaft an die Othomanische Pforte im Jahr 1793*⁹ isimli kitap üç ciltten (üç bölümden) ve ayrıca içinde altı gravür yer alan bir albümden oluşmaktadır. Aynı gravürler kitabın birinci ve ikinci bölümünde katlanmış halde yer almaktadır. Bunlardan beşinin Gavriła Sergeyev'in resimlerinden kopyalandığı anlaşılmaktadır.

Birinci cilt sayfa 215'de: *İstanbul Yakınında Kâğıthane'den Pera'ya Rusya İmparatorluğunun Elçilik Kortejinin Geçışı* isimli gravür yer almaktadır (Resim 4). Gravürde atlı ve yaya askerlerin eşliğinde Pera'daki sefarethanesine gelen Rusya elçisi ve elçilik heyeti gösterilmiştir. Ahşap bir köprü üzerinden Kâğıthane deresini geçen kortejde yamaçlara oturmuş Doğulu ve Batılı figürler elçi ve heyetini ilgiyle izlemektedir. Gravürün altında: "Peint par Mayer. Grave chez Koschkin/Grave par: C. M." yazısı bulunmaktadır.¹⁰

Birinci cilt, sayfa 219'da: *İstanbul'un Pera'dan Görüntüsü* isimli gravür yer almaktadır (Resim 5). Altında "Peint par Sergeeff. Grave; chez Koschkin 1803. Grave par Kasatchinsky." yazısı görülmektedir. Bu ifade, gravürün deseninin Sergeyev tarafından hazırlandığını göstermektedir. Gravürde panoramik bir İstanbul görüntüsü verilmektedir. Bakış noktası yine Pera tepeleri olup sağ tarafta Galata Kulesi, sol tarafta altta Tophane semti çizilmiştir. Kılıç Ali Paşa Camii ve Tophane binası gerçeğe yakın şekilde resimlenmiştir. Önde iki Doğulu erkek, biraz arkada iki kadın, bu atmosfere dâhil edilmiştir. Geride Topkapı Sarayı ve anıtsal camileriyle İstanbul ve Üsküdar vurgulanmış, en geriye ise Anadolu'nun Marmara kıyıları yerleştirilmiştir.

İkinci cilt, sayfa 12'de: *Atmeydam ya da Hipodrom. İstanbul'un Baş Meydanı* isimli gravür yer almaktadır (Resim 6). Altında bir yazı bulunmaktadır: "P. par Sergeeff. G. chez Koschkin . G. Par Ivanoff".

İkinci cilt, sayfa 219'da: *Ayasofya'nın İçten Görünümü* başlıklı gravür yer almaktadır (Resim 7). Altındaki "Peint par Sergeeff. Grave chez Koschkin

⁸ Heinrich Christoph Reimers, 1768–1812 aslen Kuzey Avrupalıdır. Gettingen'de eğitimini tamamladıktan sonra Revele'de ceza mahkemesinde memur olarak çalışmış; daha sonra Petersburg'a yerleşmiştir. Orada dış işleri kurulunda tercüman olarak çalışmıştır. 1793'de Kutuzov'un başçılık ettiği elçilikle birlikte İstanbul'a gelmiş ve orada ona eşlik etmiştir.

⁹ St. Petersburg 1803.

¹⁰ A. Boppe, XVIII. Yüzyıl Boğazıçii Ressamları, Çev. N. Yücel-Celbiş, İstanbul 1998, s. 169-170. Luigi Mayer'in, Sir Robert Ainslie'nin 1776'dan 1792 yılına kadar süren İstanbul'daki elçiliği sırasında onun himayesine girdiği ve elçi için çok sayıda desen ve suluboya gerçekleştirdiği belirtilmektedir. Mayer'in bir deseni de Reimers'in 1793 yılında Rus elçisi olarak geldiği Babiâli'deki anılarını süslemiştir. Bu çalışma, *Reise der russisch kaiserlichen ausserordentlichen Gesandtschaft an die othomanische Pforte in Jahr 1793*, St. Petersburg 1803, s. 4'de yer almaktadır; bkz. A. Boppe, a.g.e., s. 170.

1803. Grave par Roudakoff.” yazısı, gravürün deseninin Sergeev’e ait olduğunu gösterir. Resim, zaten sanatçının yukarıda anlatılan suluboya çalışmasının bir kopyasıdır.

İkinci cilt, sayfa 835’de: *Büyükdere, Frankların İstanbul’da Yaz Gezintisi* isimli gravür yer almaktadır (Resim 8). Altındaki “Peint par Sergeeff. Grave chez Koschkin 1803. Grave par Kasatchinsky.” yazısı, gravürün deseninin Sergeev’e ait olduğunu gösterir. Gravür, son derece önemli ve belgesel değer taşıyan bir çalışmadır. Resmin orta planında, koyun hemen başında bulunan yapı, Rusya’nın yazlık elçiliğidir. 18. yüzyıldan itibaren Boğaz’ın kuzey bölümü yabancı diplomatların tercih ettikleri bir yer haline gelmiştir. Elçi ve diplomatlar Pera’daki asıl elçilik binalarının yanı sıra Tarabya ve Büyükdere’de yazlık binalar inşa ettirmeye başlamış ve yaz aylarını bu binalarda geçirmişlerdir.¹¹ Gravürde görülen Rus elçilik binasının ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Yapıya ilk kez 18. yüzyıl sonunda İstanbul’da yaşayan Melling’in *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore*¹² isimli albümünün Büyükdere’yi gösteren 42 nolu gravüründe rastlanmaktadır (Resim 9). Gravürle ilgili açıklamada sarayın bir İngiliz tarafından inşa edildiği ve İngiliz tarzına göre düzenlendiği belirtilmektedir. Yapının, özellikle bahçeleri hem İstanbul’da hem de Avrupa’da bilinmekteydi.¹³ Sergeev’in deseninde elçi arabasıyla konutuna gelmekte, denizdeki gemiler bunu top atışıyla kutlamaktadır.

İkinci cilt, sayfa 111’de: *İstanbul’un Karşısı Asya Kıyısında Sultan Murat Sarayının Kalıntıları* isimli gravür yer almaktadır (Resim 10). Altındaki “Peint par Sergeeff. Grave chez Koschkin Grave par Ivanoff.” yazısı, deseninin Sergeev’e ait olduğunu gösterir. Gravür, son derece önemli ve belgesel değer taşıyan bir çalışmadır. Sağ tarafta bir yamaca kurulmuş olan yapı, Osmanlı saray mimarisinin en erken örneklerinden biri olan Üsküdar, diğer adıyla Kavak Sarayı’dır. Günümüze ulaşmayan saray, Üsküdar’da, bugünkü Selimiye Kışlası arazisinin bir bölümünü de içine alacak şekilde Ayazma’da inşa edilmişti. Mimar Sinan’ın eseri olan yapı yüzyıllar boyunca kullanılmış, 20.yüzyıl başlarında da tamamen ortadan kalkmıştır. Üsküdar Sarayıyla ilgili görüntüler, bugün sadece minyatür ve gravürlerde kalmıştır.¹⁴ 18. yüzyıl sonlarında Hilair tarafından yapılmış olan gravürle (Resim 11) Sergeev’in çalışması, Üsküdar Sarayı için belki de en ayrıntılı görsel kaynaklardır. Oldukça geniş bir arazi üzerine dağılmış çok sayıda köşk ve yapıdan oluşan saray kompleksinin deniz tarafında, surla çevrili olduğu görülmektedir. Yapıların bir kısmı sur üzerine yerleştirilmiştir. Sergeev, merdivenler, sivri kemerler ve Doğulu figürlerle resme pitoresk bir anlam katmıştır. Geride, surlar, Topkapı Sarayı ve camilerle bir İstanbul manzarası yer almaktadır.

¹¹ N. A. Sevin, *a.g.e.*, s. 260.

¹² Paris 1819.

¹³ N. A. Sevin, *a.g.e.*, s. 261.

¹⁴ N. A. Sevin, *a.g.e.*, s.212.

Bu gravürlerin dışında, birinci ciltte *Sultan III. Selim'in Portresi* yer almaktadır (Resim 12). Gravürün altında Peint par du Chateau 1794. Grave par E.K. 1804. yazısı bulunmaktadır. Padişahın portresi 18.yüzyılın klasikleşmiş portre anlayışına uygun olarak yapılmıştır.

Sonuç olarak; yukarıda bir kaç örnekle tanıttığımız Sergeyev, 18. yüzyıl sonu İstanbul'u desen ve suluboyalarıyla bugüne taşıyan bir sanatçıdır. Eserleri, 18. yüzyıl sonu Osmanlı başkentinin kendi ülkesinde tanınmasında büyük rol oynamıştır.

Kaynakça

- ARSLAN SEVİN, Necla, *Gravürlerde Yaşayan Osmanlı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2006.
- ALEKSANDROVA, N. İ., *Katalog Gos. Muzei izobrazitelnykh iskusstv imeni A. S. Puškina Rusский рисунок XVIII - первой половины XIX века*, Книга 1 “А-П”. М., 2004. (Aleksandrova, N. İ., “18. Yüzyıldan 19.Yüzyılın İlk Yarısına Rus Deseni”, *Puşkin Devlet Tasvirî Sanatlar Müzesi Kataloğu*, 1. Cilt, Moskova 2004.)
- БОРРЕ, А., *XVIII. Yüzyıl Boğaziçi Ressamları*, Çev. N. Y. Celbiş, İstanbul 1998.
- БУЛГАКОВ, Е. И., *Российское посольство в Константинополе 1776 года, с гравированными фигурами*. СПб., 1777 год. (Bulgakov, Y. İ., *1776 yılında Gravürlü Figürlerle İstanbul'daki Rusya Elçiliği*. St. Petersburg 1777.)
- ГАВРИЛОВА, Е. -Максимова, А., “Вводные статьи Рисунки и акварели в России: Восемнадцатый век”, СПб., Каталог выставки в Госуд, Русском музее, 2005. (Gavrilova E. ve Maksimova A., “18. Yüzyıl Rusya'da Çizimler ve Suluboyalar”, *Rusya Devlet Müzesi Sergi Kataloğu*. St. Petersburg 2005.)
- КАПАРУЛИНА, Ольга, *Рисунки и акварели Г.С. Сергеева в Русском музее*, Страницы истории отечественного искусства / Гос. Русский музей, XVIII-XX век, Сборник научных трудов, СПб, Вып, IX, 2003, с. 146-155. (Karapulina, Olga, *Rus Müzesindeki G. S. Sergeev'in Desen ve Suluboyaları*, 2003, s. 146-155.)
- КАПАРУЛИНА, Ольга. *Альбом М.М. Иванова с видами Турции, России и Швейцарии из собрания ГРМ* / Страницы истории отечественного искусства, XII-XX век, Сборник статей, ГРМ, СПб, Вып, XI, 2005, с. 88-96. (Karapulina Olga, *Devlet Rus Müzesi Koleksiyonundan M İvanov'un Türkiye, Rusya ve İsviçre Manzaraları Albümü*, 2005, s. 88-96.)
- КАПАРУЛИНА, Ольга, *Рисунки и акварели Г. С. Сергеева в Русском музее/ Конференция, посвященная итогам научно-исследовательской работы за 1999 год и 125-летию со дня рождения П.И.Нефедовского (1875–1962)*, Тезисы докладов Гос, Русский музей, СПб, 104 стр, 2000, с. 39-43. (Karapulina, Olga, *G. S. Sergeev'in Rus Müzesindeki Desen ve Suluboyaları*, 2000, s. 39-43.)
- МИЛЛЕР, Ю, *Искусство Турции*. Л.-М. Искусство, 1965. (Miller, Y. *Türk Sanatı*, L.-M. İskusstvo, 1965.)
- von Reimers, H., *Reise der Russisch-Kaiserlichen ausserordentlichen Gesandtschaft an die Othomanische Pforte im Jahr 1793: Drei Theile vertrauter Briefe eines Ebstländers an einen seiner Freunde in Reval. Mit Kupfern und einer Karte*. St. Petersburg, gedruckt in der Schnoorschen Buchdruckerei, 1803.

Resimler

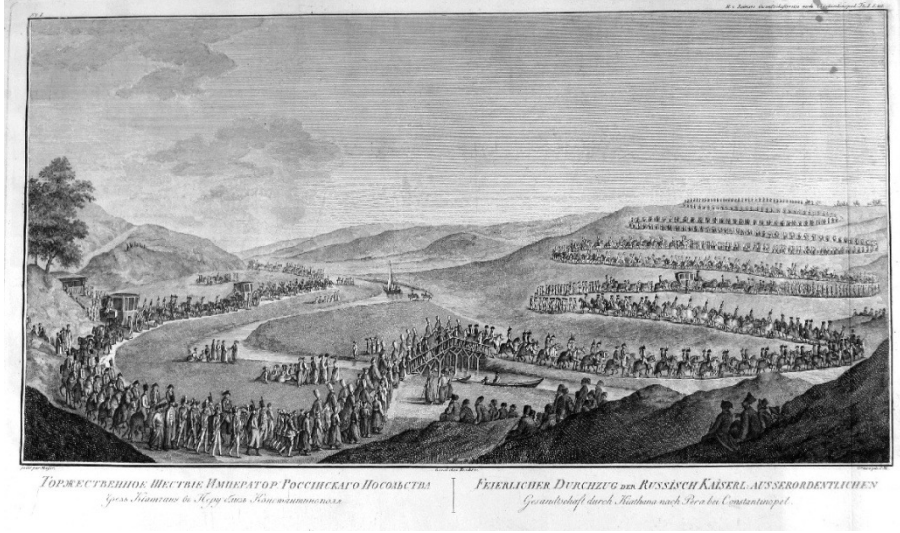
Resim 1: *İstanbul. Ayasofya'nın İç Görüntüsü*, Kağıt, suluboya, guaş, çinko beyazı, lake, 533X445 Kar. 92 Envanter-p 3060.

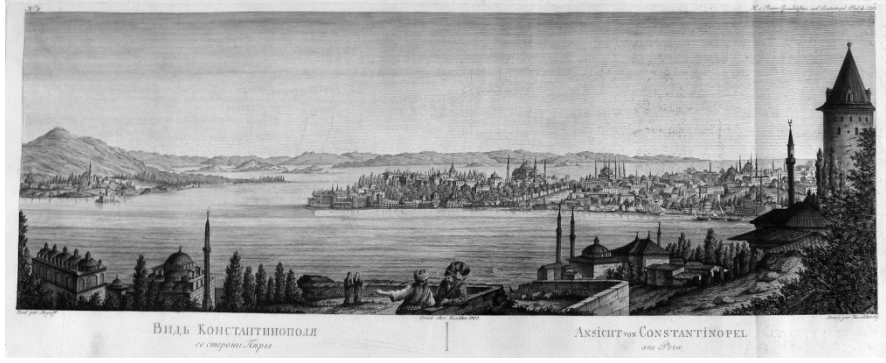
Resim 2: *İstanbul, Saray, Ayasofya, Prens Adaları ve Olimp Dağlarının (Uludağ) Manzarası*, kağıt, suluboya, guaş, çinko beyazı, lake, Hint tebeşiri, 39.7X64.6 Kar. 93 Envanter No: p 3058.

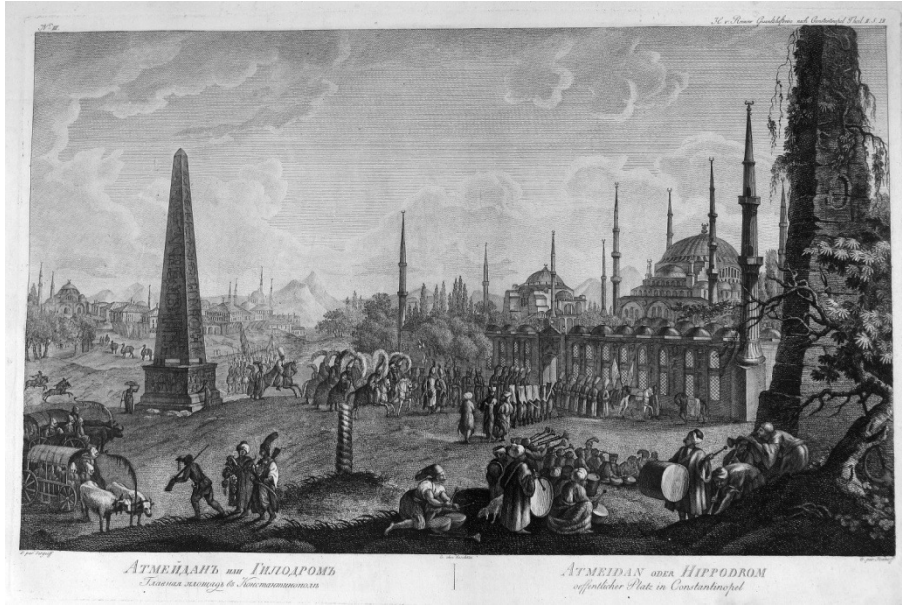
Resim 3: Tatlı Sularda Eyüp Türbesinden Körfez Akıntısı Boyunca Saraya Doğru İstanbul Manzarası, kağıt, suluboya, guaş, çinko beyazı, Hint tebeşiri, 41,3X69,7 Kat. 94
Envanter No: p 56481.

Resim 4: İstanbul Yakınında Kâğıthane'den Pera'ya Rusya İmparatorluğunun Elçilik Kortejinin Geçişi.

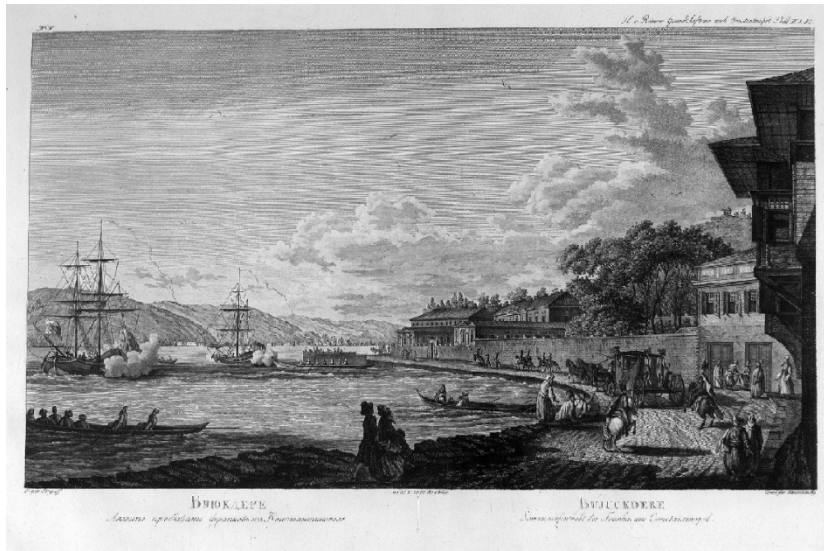
Resim 5: İstanbul'un Pera'dan Görüntüsü

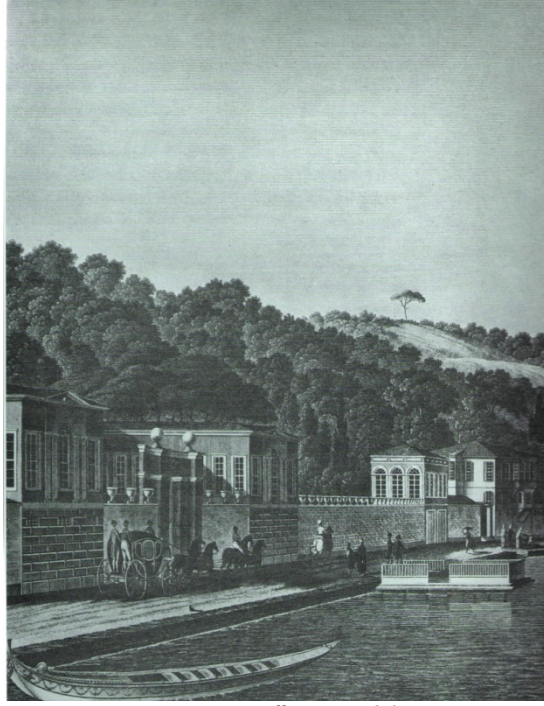
Resim 6: At meydanı ya da Hipodrom. İstanbul'un Baş Meydanı.

Resim 7: *Ayasofya'nın İçten Görünümü*

Resim 8: *Büyükdere, Frankların İstanbul'da Yaz Gezintisi*

Resim 9: Melling, Büyükdere

Resim 10: İstanbul'un Karşısı Asya Kıyısında Sultan Murat Sarayının Kahntuları

Resim 11: *Hilair, Üsküdar – Kavak Sarayı*

Resim 12: *Sultan III. Selim'in Portresi*